

גיאורגיה, פנינת הרי הקווקז

רק שעתיים ורבע טיסה מנתב"ג - ונוחתים בעולם אחר: הרים, נהרות, יערות והרבה סיפורי היסטוריה • כמה תחנות חובה למטייל שחושב כי כבר ראה הכל

Copyright Alon Melamed

המרחצאות החמים בעיר העתיקה של טביליסי

ה ביקור בגיאורגיה, הארץ שבמרכז הקווקז, הוא חוויה מפעימה לכל מי שאוהב נופים, תרבויות ובני אדם. רק שעתיים ורבע טיסה מנתב"ג - והנה נוחתים בעולם אחר: רכסי הרים אדירים מכל עבר, תרבות לאומית עתיקה שמקורותיה לוטים בערפל, עם מכניס אורחים שאוהב לרקוד, לנגן וגם לשתות. חובבי הפינוקים ותיירות הקניונים יחזרו ממנה מאוכזבים. אבל כל מי שסקרן וצמא למראות חדשים יחזור נלהב - ויבקש לשוב אליה פעם נוספת. השורות הבאות אינן מתכוונות לסכם את כל מה שיש לגיאורגיה להציע לתייר, וגם לא בהכרח את המקומות החשובים ביותר בה. מטרתן היא לעורר את התיאבון לנסוע לשם.

טביליסי

שלושה מתוך כל עשרה גיאורגים מתגוררים כיום בעיר הבירה היפה טביליסי (TBILISI) ובפרבריה, בסך הכל 1.5 מיליון בני אדם הדחוסים בעמק צר לגדותיו של הנהר מתקווארי (MTKVARI), או בלשונות זרות - קֶרָה. העובדה הגיאוגרפית הזו היא המקור הראשון ליופיה של העיר. מכל רחוב בה רואים את הגבעות התלולות והמיוערת הסוגרות עליה, ומפינות רבות ניתן להבחין במצודת נריקאלה (NARIKALA)

חרב ובשניה גביע יין. הפסל, סמלה של טביליסי, עשוי אלומיניום וגובהו 20 מטרים. הוא נבנה בשנות השישים של המאה ה-20, בשלהי העידן הסובייטי, אך מרמז לעבר הקדום שבו הגברים חרשו את האדמה ואילו הנשים הגנו עליה בנשק.

למעמדן העצמאי של הנשים שורשים עמוקים במסורת הגיאורגית. הקדושה נינו (NINO) היא שהביאה לכאן את הנצרות במאה הרביעית לספירה וסחפה אחריה את המלך וחצרו. המלכה תמר, מושלת בגרטיון, שלטה בארץ במאה ה-12. לנשים הגיאורגיות אין במה להתבייש, מסתבר.

היסוד השני המעניק לה את יופיה הוא הארכיטקטורה. בעת העתיקה התפתחה העיר סביב שורת מעיינות חמים עשירים בגופרית סמוך לנהר. הסוחרים הקדמונים עצרו להתרענן במעיינות והפכו את מקום לצומת דרכים. אבל את קווי המתאר הנוכחיים שלה קיבלה העיר בעיקר ב-200 שנות הקולוניאליזם הרוסי. הבנאים הרוסים של המאה ה-19 הביאו לכאן את סגנון הבניה המזרח אירופי, הד עמום למראה הפאריזאי של סוף המאה ה-19 ובנו בתי מידות ברוח של הברון הצרפתי אוסמאן. היום חלק מהבניינים קלופים ורק מעידים ברמז על עבר מפואר, אחרים שופצו להפליא, וביניהם פזורים אתרי בניה של גורדי שחקים בסגנון המאה ה-21. את השימונים הסובייטיים המדכאים אפשר לראות רק מוחץ למרכז העיר, וגם

המשקיפה מלמעלה מאז המאה הרביעית לספירה, כשבסמוך מגדל טלוויזיה מודרני. על גבעה ממול ניצב הפסל הענק קרתליס דדה (KARTLIS DEDA, "אמא גיאורגיה"), דמות אשה המחזיקה בידה האחת

הנהר קורה החוצה את הבירה טביליסי

שבגיאורגיה לא התעוררו מעולם, בכל תולדותיה, תופעות אנטישמיות.

ברחובות הסובבים את בתי המרחץ שורת בניינים מהמאה ה-19 שבחזיתם בולטות מרפסות עץ עם פיתוחים וצבעוניות להפליא. סיוניס קוצ'ה (SIONIS KUCHA, "רחוב ציון"), אחד הרחובות החוצים את העיר העתיקה, הוא מדרחוב שבו פזורים בתי קפה וגריות לאמנות.

לצד הארכיטקטורה המסורתית בולטים בעיר מבנים מודרניסטיים. במרכז העיר נבנה אולם קונצרטים (שלא הושלם) בדמות שפופרת מעוקלת או קונכייה. סמוך לו גשר להולכי רגל שקוף כחלחל. לארמון הנשיאות הניאו קלאסי נוספה כיפה כסופה, והמבנה המודרניסטי של בית משפט העליון מחופה בסדרת כיפות לבנות.

ברחוב הראשי של העיר, שדרות שוטה רוסטוולי (על שם המשורר הלאומי בן המאה ה-12, מחבר האפוס "עוטה עור הנמר", שקבור במנזר המצלבה בירושלים) נמצאים האופרה, בתי הכולנו הגדולים, מסעדות ובתי קפה, המלוונות היקרים וגם המוזיאון הלאומי.

אגב, בין שאר אגפיו מציע המוזיאון גם תצוגה מעניינת במיוחד המוקדשת לאבולוציה של המין האנושי. לתייר הישראלי, שמתקשה למצוא תצוגה כזו בארצו, זו בהחלט אטרקציה ששווה חצי שעה מזמנו.

מצחטה

כחצי שעה נסיעה צפון מערבה לטביליסי מגיעים לעיירה העתיקה מצחטה (MTSKHETA). במאה הרביעית היתה זו בירת הממלכה הגיאורגית המרכזית (היו עוד שתיים, במזרח ובמערב). לכאן באה נינו הקדושה, כאן קיבלה על עצמה הממלכה את הנצרות בשנת 337, וכאן גם נבנתה הכנסייה הראשונה בגיאורגיה. על פי האגדה, יהודי מקומי בשם אלישע נסע לבקר בירושלים בדיוק כאשר ישו הוצא בה להורג. הוא נטל את

גלימתו של ישו והביא אותה למצחטה. כאשר אחותו סידוניה ראתה את הגלימה, היא אחזה בה בכוח ומייד מתה ביסורים קשים, כמו בעל כותונת עצמו. גם אחרי מותה לא הצליח איש לחלץ את הגלימה מידה הקפוצה, ולכן היא נקברה ביחד עם סידוניה. הכנסייה הקדומה נבנתה מעל הקבר ומעל הגלימה המקודשת.

במרכז העיירה ניצב כיום מנזר ובמרכזו הקתדראלה סבטי צחובלי (SVETI TSKHOVELI), הגדולה ביותר בגרוזיה. מבנה האבן הנוכחי הוקם במאה ה-11, על יסודותיה של כנסיית העץ הקדומה. המקום מושך אליו מאות אלפי מאמינים מדי שנה ומשמש אתר חובה לכל תייר. בימי ראשון בשבוע הומה הקתדרלה, מלבד התיירים, במאמינים שנקבצים למיסה ובמספר רב של זוגות צעירים, חתנים וכלות, המחכים לתורם לטקס הקידושין.

מעל מצחטה, מעבר לנהר, מתנוסס הר גבוה ובראשו המנזר ג'וארי מהמאה השישית. זהו המקום הקדוש ביותר בגיאורגיה, כי על פי המסורת כאן הציבה נינו הקדושה צלב. גם כאן, בכנסיית המנזר, נערכים טקסי נישואין וטקסי טבילה לתינוקות. בביקורנו ראינו אם

המשך בעמוד 18

יכר בעיר העתיקה, למרגלות מצבר נריקאלה

תיירות מהמפרך צופות אל העמק ממרפסת אנדרטת הידידות

מבט אל מצחטה ממנזר ג'וארי

הם מוקפים בדרך כלל בעצים עבותים המרכיכים את הרושם העגום.

טביליסי של המאה ה-21 היא עיר של ניגודים: רחובות ראשיים רחבים שבהם זוהרות מכוניות פאר אבל במדרכותיה ניתן לראות ילדי פליטים חסרי בית. יש בה מסעדות, בתי קפה ומועדונים בסגנון מערבי עכשווי, אבל קשה למצוא בה מלון סביר במחיר סביר. בתי השימוש הציבוריים הם פרשה עגומה במיוחד בטביליסי, כמו בגיאורגיה כולה. במקום להכביר עליהם מילים מוטב לומר: אם זה כך, עדיף להתאפק.

אתרים מעניינים במיוחד הם הרובע העתיק נריקאלה למרגלות המצודה, שבמרכזו בתי המרחץ. כאן טבלו מיטב משוררי רוסיה, ופושקין יצא מגדרו כדי לשבח אותם. בסמוך ניצבים להם בשלווה ובנחת, זה לצד זה, כנסיות, מסגד ובית כנסת.

אגב, ישראלים חשדנים מתקשים לקבל את הרעיון, אבל העובדה ההיסטורית היא

וארדזיה, 6,000 חדרים חצובים בסלע

גאה ניגשת עם תינוקה לכומר הניצב ליד אגן הטבילה, וזה משמיע את הברכות ומטפטף טיפת מים על ראשו של הנוצרי החדש. אחר כך נוטל זוג מספריים וניגש לנזור. לא, לא איבר מאבריו של התינוק אלא קווצת שיער. בכל זאת נשאר בנצרות משהו מהיהדות.

הדרך הצבאית

הדרך המובילה מטביליסי צפונה מכונה עד היום "הכביש הצבאי", זכר לימי ההתפשטות הרוסית בסוף המאה ה-18 ובמהלך המאה ה-19. באותם ימים היתה זו דרך עפר ששימשה את האימפריה הרוסית להזרים דרכה כוחות מרוסיה, ליתר דיוק מהמורדות הצפוניים של הקווקז, דרך מעברי ההרים, דרומה לניאורגיה, לארמניה ולעבר רמת אנאטוליה. הנסיעה בו היא חוויה מפעימה. הדרך מטפסת לצד קניוני ענק ותהומות מיוערים בגובה של מאות מטרים שבתחיתן שוצף נהר גועש. בין לבין היא נושקת לגדות מאגר המים הגדול ז'ינבאלי (ZHINVALI), אגם מלאכותי שאורכו כ-10 קילומטרים שנוצר עם בניית סכר באותו שם. על גדת האגם המבצר העתיק היפהפה אנאורי (ANAURI). בסמוך, מתוך המים, ניתן לעיתים להבחין בראשי הצלבים של הכנסיות ומבנים אחרים של הכפר הסמוך שהוצף עם יצירת האגם.

מבט מחצר בית הכנסת באחלצ'יחה לעבר המצודה

כמה קילומטרים לפני מעבר ההרים ג'בארי (GVARI) שוכנת עיירת הסקי גודאורי (GUDAURI). בדרך לעיירה נהוג לעצור באנדרטת הידידות, מונומנט סובייטי המשקיף על עמק עוצר נשימה. ידידות, כך כונה בתקופת ברית המועצות הכיבוש הסובייטי של גיאורגיה. לאחר קבלת העצמאות היו קולות שקראו להרוס את האנדרטה. אולם הממשלה ריחמה על המקום, שיפצה אותו והיום עוצרים בו מאות אם לא אלפי תיירים מדי יום לצפות בנוף וליהנות ממגוון סוגי ספורט אתגרי כמו מצנחי רחיפה או סיורים רובים על ג'יפים או סוסים.

לכת שלא מתעצלים יטפסו את הדרך בארבע שעות. המנזר נבנה בימי הביניים כמצודה צבאית ובהמשך הפך למקום קדוש אידיאלי למתבודדים, רחוק מהבלי העולם הזה וקרוב לאלוהים.

נקודת תצפית מעניינת נוספת לידה נוהגים התיירים לעצור היא מפגש הנהרות ה"שחור" וה"לבן" באזור פֶּסְנָאָוֶי. בשל הבדלי הסחף והמינרלים בשני הנהרות, אכן צבע המים של האחד בהיר ושל השני כהה מאוד. התחנה הצפונית והאחרונה הצבאית היא הכפר קזבגי (Kazbegi), כ-15 קילומטרים לפני מעבר הגבול לקווקז הרוסי. על הכפר משקיפים כמה מהפסגות המושלגות ביותר בקווקז הגבוה, בהם ההר קזבג ("כיפת השלג" בגיאורגית), המתנשא מעל ל-5,000 מטרים. בראש

אחלצ'יחה

מסלול סיור נוסף מטביליסי הוא דרום מערבה, במעלה הנהר קורה. התחנה הראשונה היא העיירה אחלצ'יחה. כמו יתר הישובים בחבל ארץ זה, היא נבנתה סביב מצודה הררית מהמאה התשיעית, שאיבטחה את מסלול שיירות הסוחרים שעברו מדרום לצפון באחד הנתבים הרבים של דרך המשי. במהלך ההיסטוריה עברה העיר מיד ליד. מהגיאורגים לפרסים, מהפרסים לטורקים ואז לרוסים, ובין לבין גם לתקופה קצרה למונגולים. המצודה משוחזרת להפליא ובמרכז מוזיאון ארכיאולוגי והיסטורי עשיר, הכולל בין השאר גם תצוגה של תרבות יהודית גיאורגית. המבנה הבולט במתחם הוא מסגד יפהפה, שנבנה במקורו ככנסייה ועבר הסבה בתקופת השלטון העותמאני. הנקודה היהודית באחלצ'יחה מתבטאת לא רק במוזיאון. למרגלות המבצר ניתן לבקר בבית הכנסת

המנזר והכנסית השילוש הקדוש של גרגטי

המקומי ששירת מאז המאה ה-19 קהילה יהודית גדולה. עושרם של בני הקהילה איפשר להם גם לבנות את בית הכנסת המרכזי בטביליסי. כיום נותרו בעיר שלושה יהודים. אחד מהם הוא הגבאי שמעון לוי, הפותח את בית הכנסת ומציג בגאווה 15 ספרי תורה, אחד מהם בן 500 שנה, וגם סידורי תפילה הכתובים עברית באלפאבית גיאורגי.

סמוך לבית הכנסת נמצא בית הקברות היהודי של אחלציחה ובו מציגות רבות, מהן בנות מאות שנים. אחדות מהן מוקפות בגדר ברזל. ניכר שהמקום שמור ומטופל.

וארדזיה

בהמשך הדרך דרומה לְאֹרֶךְ אפיק הנהר מבצרים ומצודות נוספים, מהמאות התשיעית עד ה-12. מלכי גיאורגיה החזקים של אותה תקופה דאגו היטב לסחרי דרך המשי, שהניבו להם דמי מעבר ומכסים. שניים מהם, חרטביסי וטמוגובי, הרוסים למחצה, בניגוד לאחלציחה.

התחנה הבאה במסלול השיירות היא יוצאת דופן: לא רק מבצר אלא עיר שלמה חצובה בסלע, בצלע ההר. זוהי וארדזיה, מתחם של אלפי חדרים שנחצבו בפקודתה של המלכה תמר בסוף המאה ה-12. שיירות הסוחרים היו עוצרות למרגלות ההר, שם היו משכנים את בהמות המסע ומטען, ובעצמם מטפסים לאכול וללון למעלה. הפרויקט המלונאי הענק נוהל על ידי הכנסייה והתנהל כמנזר. הנזירים שעבדו בו היו לרוב נערים ממשפחות איכרים שכאן למדו קרוא וכתוב והשתלמו במקצועות שונים תוך כדי העבודה, ובגיל מבוגר יותר יצאו לחיי חולין כבעלי מלאכה או סוחרים ברשות עצמם. מוביליות חברתית בסגנון ימי הביניים.

כיום נותרו במקום כאלף חדרים חצובים בסלע וביניהם מסדרונות ומנהרות, אולמות אוכל וכיתות לימוד. לא רק מלון כפי שאמרנו, אלא גם אקדמיה. באחד האולמות יש גם כנסייה הפעילה עד היום.

במאה ה-13 התרחשה באזור רעידת אדמה חזקה שגרמה להתמוטטות חלק מההר, הרסה רבים מהחדרים וחשפה חלק מהם.

אזהרה: הטיפוס למתחם אינו קל. יש להצטייד בנעליים מתאימות ובמצב רוח של מיטיבי לכת.

העיר העתיקה של טביליסי בליה

את הבקתה חד קומתית הצנועה שבה נולד סטלין, המחופה בשורת עמודים ומעליהם גג, מעין אתר קדושה קדום. בסמוך קרון רכבת מפואר אותו ירש סטלין מאחד השרים של הצאר ושימש אותו במסעותיו ברחבי האימפריה הסובייטית. מעין אייר-פורס 1 של האיש שסבל מפחד טיסה.

בורג'ומי

סביב המעינות המינרליים של בורג'ומי נבנתה במאה ה-19 עיירת נופש ומרפא ששירתה את צמרת החברה הרוסית בתקופת הצארים מאז שהדוכס הגדול מיכאיל בנה בה את ארמון הקיץ שלו, ומהווה יעד נופש פופולרי עד היום. למים בעלי הטעם הגפירתי המלוח מייחסים סגולות מרפא מפה ועד להודעה חדשה, ומי שלא יכול להגיע בעצמו לשתות מהמעין מסתפק בשתייתם מבקבוקים אותם ממלאים במפעל במקום. בקבוקי בורג'ומי הם הנפוצים בגרוזיה, בחנויות, במרכולים ובמסעדות.

* המחבר היה אורח שגרירות גיאורגיה בישראל

גורי

העיר גורי היא לא החשובה והמעניינת ביותר בגיאורגיה, אולם זכתה לפרסום ולתהילת עולם, לטוב או לרע, בשל אחד מילדיה, יוסף ג'וגשווילי, שלימים נודע בשם סטלין. בשנות חייו האחרונות החליטה הממשלה הסובייטית לשמר את בית העץ שבו נולד ולבנות בסמוך לו מוזיאון, מעין מקדש לבוס של כל הבוסים בברית המועצות, שכונה גם "שמש העמים".

בתצוגה פסלים רבים של סטלין, תצלומים מתולדות חייו, פרטי טריוויה ורכילות. המדרכים לא מסתירים את זוועות המשטר שהנהיג בברית המועצות אבל מוהלים אותם בהרבה סיפורים חסרי משמעות. בקהל בולטים תיירים דוברי רוסית המקשיבים בשקיקה לכל פרט.

מוחץ למוזיאון ניתן לראות

אגדרטת הידוּת בגודאורי